

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

วิทยานิพนธ์เรื่อง “ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนาเพื่อการสร้างสรรค์พระพุทธรูปปฏิมาาร่วมสมัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ และประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ตลอดจนแนวคิด รูปแบบทางศิลปกรรม และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่ปรากฏในเขตวัฒนธรรมล้านนาหรือภาคเหนือตอนบน เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา นำมาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์พระพุทธรูปปฏิมาาร่วมสมัย โดยมีขั้นตอนและวิธีการศึกษาที่ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

๑. รูปแบบการวิจัย
๒. การศึกษาภาคเอกสาร ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎี
๓. การศึกษาประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ และประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา
๔. การศึกษาแนวคิด รูปแบบทางศิลปกรรม และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา
๕. การสร้างสรรค์พระพุทธรูปปฏิมาเกสรดอกไม้ร่วมสมัย

รูปแบบการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Creative Research) โดยทำการศึกษาภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา และนำองค์ความรู้จากการศึกษามาสังเคราะห์ เพื่อสร้างสรรค์งานศิลปกรรมพระพุทธรูปปฏิมาาร่วมสมัย ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัย ๒ ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ ๑ การดำเนินการวิจัยส่วนนี้ ใช้วิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์(Historical Approach) ประวัติศาสตร์ศิลปะ (Art Historical Approach) โดยนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ส่วนที่ ๒ การดำเนินการวิจัยส่วนนี้ เป็นการสร้างสรรค์พระพุทธรูปภูมิร่วมสมัย โดยนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยส่วนที่ ๑ มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกระบวนการปฏิบัติงาน การทดลอง และการบันทึกขั้นตอนต่างๆอย่างเป็นระบบ และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบเชิงพรรณนา

การศึกษาภาคเอกสาร ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎี

เป็นการศึกษาภาคเอกสาร เพื่อให้ทราบสถานะภาพความรู้ในเรื่องราวที่เกี่ยวกับประวัติการสร้างพระพุทธรูป คติความเชื่อ แนวคิดเชิงสัญลักษณ์ ระเบียบความงามและกรรมวิธีในการสร้างพระพุทธรูป ตลอดจนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบสถานะภาพความรู้และใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลตีความความหมาย และสัญลักษณ์ ในบริบททางสังคมวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นล้านนาในบทต่อไป โดยทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และงานวิจัย ด้วยวิธีการสืบค้นข้อมูล จัดระเบียบ ลำดับความสำคัญและนำมาเรียบเรียง

ดังรายละเอียดที่นำเสนอผลการศึกษาในบทที่ ๒ ประกอบด้วยหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. สถานะภาพความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูป ประวัติการสร้าง คติความเชื่อ และแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธรูป

๑.๑ ประวัติการสร้างพระพุทธรูป

๑.๑.๑ มูลเหตุการณสร้างพระพุทธรูป

๑.๑.๒ พัฒนาการของการสร้างพระพุทธรูป

๑.๑.๓ พุทธลักษณะในการสร้างพระพุทธรูป

๑.๑.๔ พระพุทธรูปภูมิกับสถาบันพระมหากษัตริย์

- ๑.๒ คติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูป
 - ๑.๒.๑ อานิสงส์การสร้างพระพุทธรูป
 - ๑.๒.๒ ตำนานพระพุทธรูปล้านนา
- ๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธรูป
 - ๑.๓.๑ แนวคิดเชิงสัญลักษณ์ในการสร้างพระพุทธรูป
 - ๑.๓.๒ แนวคิดเรื่องระเบียบความงามและกรรมวิธีในการสร้างพระพุทธรูป
 - ๑.๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคติการสร้างพระพุทธรูปในวัฒนธรรมล้านนา
๒. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
 - ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
 - ๒.๑.๑ แนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรม
 - ๒.๑.๒ แนวคิดการอนุรักษ์ศิลปกรรม
 - ๒.๑.๓ แนวคิดการอนุรักษ์พระพุทธรูป
 - ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีการวิจัยสร้างสรรค์ศิลปะ
 - ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีการสร้างสรรค์ศิลปะ
๓. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ และประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา

ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมา คติความเชื่อ และประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา ซึ่งเป็นการศึกษาภาคเอกสาร โดยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา คติความเชื่อเรื่องดอกไม้อันล้านนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา และหนังสือ เอกสารงานวิจัยต่างๆ เมื่อได้ข้อมูลดังกล่าวมาแล้ว ได้ตรวจสอบข้อมูล จัดระเบียบ และเรียบเรียง เสนอผลการศึกษา ตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

๑. ประวัติความเป็นมา คติความเชื่อเกี่ยวกับดอกไม้อันล้านนาทางพระพุทธศาสนา
 - ๑.๑ ดอกไม้อันล้านนาประวัติ
 - ๑.๒ ดอกไม้อันล้านนาปริศนาลักษณะ ๓๒ ประการ

- ๑.๓ ดอกไม้จากพุทธวจนะในธรรมบท
- ๑.๔ ดอกไม้ในพุทธธรรม เรื่อง ทานวัตถุ ๑๐
- ๑.๕ ดอกไม้สัญลักษณ์พระพุทธเจ้า ๕ พระองค์
- ๑.๖ การสักการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยดอกไม้ที่ปรากฏใน

พระไตรปิฎก

- ๑.๗ คัมภีร์อานิสงส์การสักการบูชาด้วยดอกไม้ในล้านนา
๒. คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปในล้านนา
 - ๒.๑ คติความเชื่อเรื่องการสร้างและสักการบูชาพระพุทธรูปที่ปรากฏในคัมภีร์ปัญญาสาตก
 - ๒.๒ ตำนานการสร้างพระพุทธรูปในล้านนา
 - ๒.๓ ตำราการสร้างพระพุทธรูปล้านนา
๓. คติความเชื่อและประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา
 - ๓.๑ คัมภีร์อานิสงส์ล้านนา
 - ๓.๒ คำจารึกที่ฐานพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา
 - ๓.๓ ดอกไม้ในฐานะมรดกสำคัญในการสร้างพระพิมพ์ล้านนา

ดังรายละเอียดของการศึกษาทั้งหมดนำเสนอไว้ในบทที่ ๔ ตอนที่ ๑

การศึกษาแนวคิด รูปแบบทางศิลปกรรม และกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา

ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาแนวคิดภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา ประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ และมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. แนวคิดการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา

เป็นการศึกษาแนวคิดการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลภาคเอกสาร จากพระไตรปิฎก วรรณคดี และหนังสือ เอกสารงานวิจัยต่างๆ แล้วนำข้อมูลมาจัดระเบียบ และเรียบเรียง นำเสนอตามลำดับหัวข้อ ต่อไปนี้

๑.๑ แนวคิดมหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ

๑.๒ แนวคิดสัญลักษณ์ปางพระพุทธรูป

๑.๓ แนวคิดสัญลักษณ์พระอัครพุทธเจ้า

๒. รูปแบบทางศิลปกรรมพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา

เป็นการศึกษาภาคสนาม (Field Survey) เพื่อศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ๒ ขั้นตอน ดังนี้

๒.๑ การสำรวจและสอบถาม เพื่อค้นหาพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ที่ปรากฏในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ในดินแดนล้านนา เพื่อสำหรับใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมพระพุทธรูปเกสรดอกไม้จากประชาชน พระสงฆ์ และนักวิชาการทั่วไป ซึ่งผลการสำรวจพบพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ จำนวน ๑๕ องค์ ที่ประดิษฐานอยู่ภายในพุทธสถานหรือวัดในเขตวัฒนธรรมล้านนา หรือบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ดังนี้

- ๑) พระพุทธรูปมุกเกสร วัดหมื่นล้าน ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๒) พระพุทธรูปมุกเกสร วัดพันเตา ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๓) พระพุทธรูปมุกดอกไม้ วัดดอกคำ ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๔) พระพุทธรูปหล่อเงินมุกดอกไม้ วัดทรายมูลเมือง ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๕) พระพุทธรูปมุกดอกไม้ วัดคูเต่า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๖) พระพิมพ์มุก วัดผ้าขาว ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๗) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้ วัดนันทาราม ตำบลห้วยวน อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

๘) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้วัดจองกลาง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน

๙) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้วัดม่อนสัณฐาน (ม่อนปู่ยักษ์) ตำบลพระบาท
อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๑๐) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้วัดศรีชุม ตำบลพระบาท อำเภอเมือง จังหวัด
ลำปาง

๑๑) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้วัดพระธาตุคอกงมู ตำบลจองคำ อำเภอ
เมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๒) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้วัดแม่ของ ตำบลแม่นางเต็ง อำเภอปาย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑๓) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้วัดก้ำก้อ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน

๑๔) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้วัดจองคำ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน

๑๕) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้วัดหัวเวียง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัด
แม่ฮ่องสอน

๒.๒ การศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมพระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา

เป็นการศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมของพระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา
๑๕ องค์ที่ได้สำรวจพบในตอนที่ผ่านมา ด้วยวิธีการสังเกตการณ์ บันทึกข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา รูปแบบ วัสดุ กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา รวมทั้งองค์ประกอบของงานศิลปกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง ด้วยแบบบันทึกข้อมูล (Field Records) บันทึกภาพนิ่ง และภาพเขียนลายเส้นประกอบ นำข้อมูลทั้งหมดมาจัดระเบียบ จำแนกประเภท รูปแบบทางศิลปกรรม เรียบเรียงและนำเสนอ ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

๑) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา

๒) พระพุทธรูปเกสรดอกไม้อันล้านนา-ไทใหญ่ในล้านนา

๓. การศึกษากรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา

เป็นการศึกษากรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ จำนวน ๑๕ องค์ ที่ได้สำรวจพบในตอนที่ผ่านมา ด้วยวิธีการสังเกตการณ์ และสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) จากกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ประกอบด้วย พระสงฆ์ กลุ่มศิลปินช่างฝีมือ สถาปนาภายในชุมชนท้องถิ่น และนักวิชาการ ที่มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน ๒๐ คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวนี้แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มๆ ละ ๕ คน มีรายละเอียดดังนี้

๑) พระสงฆ์ ผู้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา จำนวน ๕ รูป ได้แก่

- ๑.๑) พระครูอนุสิฐธรรมสาร
- ๑.๒) พระสมพร จันทวโร
- ๑.๓) พระครูอนุสรณ์ ชัยสิทธิ์
- ๑.๔) พระครูสมชัย จิตตสังวโร
- ๑.๕) พระครูใบฎีกาหาล้า อมรเมโธ

๒) นักวิชาการ ที่มีความรู้เกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ ในเขตวัฒนธรรมล้านนา จำนวน ๕ คน ได้แก่

- ๒.๑) พระมหาสง่า ชีรสังวโร (ไผ่วงศ์)
- ๒.๒) อาจารย์ปฐม พัวพันธ์สกุล
- ๒.๓) อาจารย์ ดร.วิศิษฐ์ คิคคำส่วน
- ๒.๔) นายชัชปนะ ปิ่นเงิน
- ๒.๕) นายวีระชัย วีระสุขสวัสดิ์

๓) ผู้รู้ หรือปราชญ์ชาวบ้าน ภายในชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้อาวุโสที่มีความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ จำนวน ๕ คน ได้แก่

- ๓.๑) นายภัทรุต สายะเสวี
- ๓.๒) จำสืบเอก ดร.ทวี บุรณะเขตต์
- ๓.๓) นางวันทนา พัวพันธ์สกุล

๓.๔) นายพิศิษฐ์ กุลประชากร

๓.๕) นายเกรียงไกร บุญทะนา

๔) ศิลปิน ช่างฝีมือ สล่า ภายในชุมชนท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา จำนวน ๕ คน ได้แก่

๔.๑) พระครูจิตตะฐานธมโม

๔.๒) พระภิกษุอุ่นแสง

๔.๓) นายอุเปี้ยจ้อ

๔.๔) นายสมักร ทองสัน

๔.๕) นายเสถียร ณ.วงศ์รักษ์

ข้อมูลทั้งหมดของกรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ จำนวน ๑๕ องค์ที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ นำมาจัดระเบียบ จำแนก เรียบเรียง และนำเสนอ ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อต่างๆ ดังนี้

๓.๑ กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะล้านนา

๓.๒ กรรมวิธีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ศิลปะพม่า-ไทใหญ่

ดังรายละเอียดของการศึกษาทั้งหมดนำเสนอไว้ในบทที่ ๔ ตอนที่ ๒

การสร้างสรรค์พระพุทธรูปปฏิมาเกสรดอกไม้ร่วมสมัย

ขั้นตอนนี้เป็นการสร้างสรรค์พระพุทธรูปปฏิมาร่วมสมัย เป็นการตั้งแคะห้องค์ความรู้ภูมิปัญญาการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในล้านนา ซึ่งเป็นผลของการศึกษาในบทที่ผ่านมา มาเป็นแรงบันดาลใจและแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมพระพุทธรูปปฏิมาเกสรดอกไม้ร่วมสมัยครั้งนี้ เพื่อให้เป็นสื่อสร้างสำนึกและความศรัทธาในการสืบทอดประเพณีการสร้างพระพุทธรูปเกสรดอกไม้ในดินแดนล้านนาสืบไป การดำเนินการสร้างสรรค์พระพุทธรูปปฏิมาเกสรดอกไม้ร่วมสมัย มีกระบวนการอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การทดลอง บันทึกขั้นตอนต่างๆ รวมไปถึงการนำเสนอกระบวนการสร้างสรรค์ ตามลำดับหัวข้อต่างๆ ดังนี้

๑. ที่มาของแนวความคิดและแรงบันดาลใจ (Inspiration)

๒. แนวความคิด (Concept)

๓. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน (Process)

๔. การวิเคราะห์ผลงาน (Visual Arts Analysis)

๕. สรุปผลการสร้างสรรค์ (Conclusion)

ดังรายละเอียดของการสร้างสรรค์ทั้งหมดได้นำเสนอไว้ในบทที่ ๕

